

การจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางसान
ตำบลพนม อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี*
THE SUSTAINABLE SELF-RELIANCE COMMUNITY MANAGEMENT
OF BAN BANG SAN COMMUNITY, PHANOM SUB DISTRICT,
PHANOM DISTRICT, SURATTHANI PROVINCE

โกมินทร์ สุขอ่อน

Gomin Sukoun

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University, Thailand

E-mail: 62052533013@student.sru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทชุมชนและศักยภาพการจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางसान ตำบลพนม อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ 2) ค้นหายุทธศาสตร์การจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางसान ตำบลพนม อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร เครื่องมือที่เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม โดยเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ 1) ผู้นำ ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้นำกลุ่ม 2) ประชาชน ประกอบด้วย ประชาชนบ้านบางसान และปราชญ์ชุมชน และ 3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลพนม และเครือข่าย จำนวนทั้งสิ้น 15 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและสรุปเป็นภาพรวม ผลการวิจัยพบว่า 1. บริบทชุมชน มี 5 ด้าน ได้แก่ ด้านประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ด้านสภาพทางกายภาพ ด้านสภาพทางเศรษฐกิจ ด้านสภาพสังคมและวัฒนธรรม ด้านสภาพการเมืองการปกครอง และด้านทรัพยากร และภูมิปัญญา โดยมีศักยภาพการจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน ได้แก่ ด้านผู้นำชุมชน ด้านเศรษฐกิจชุมชน ด้านทรัพยากรชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมชุมชน ด้านสังคมและวัฒนธรรมชุมชน และด้านการติดต่อประสานงาน ชุมชนบ้านบางसानมีการจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน ได้แก่ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านจิตใจ และด้านสังคมและวัฒนธรรม และ 2) ยุทธศาสตร์การจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน มี 5

* Received April 29, 2022; Revised May 16, 2022; Accepted June 2, 2022

ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนตามแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) สร้างเครือข่ายการพึ่งตนเองในระดับครอบครัวภายในชุมชนและระหว่างชุมชน 3) บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน 4) ส่งเสริมความมั่นคงในชีวิตรอบตัว อาชีพ และรายได้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชน และ 5) เสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การจัดการชุมชน, พึ่งตนเองอย่างยั่งยืน, ชุมชนบ้านบางสาน

Abstract

The purpose of this article was to: 1) study community context and potential of sustainable community self-sufficiency management at BanBangSan community PhaNom sub-district, PhaNom district, Suratthani province, and 2) find strategy about community context and potential of sustainable community self-reliance management at BanBangSan community PhaNom sub-district, PhaNom district, Suratthani province. The study was qualitative research by analyzing data from the document, in-depth interview tool and focus group discussion by choosing a specific sample. There were 3 groups of key informants such as 1) the leader group that were including with community leaders, village committees and group leader 2) the people consisted of the people of BanBangSan and community sage, and 3) the relevant agencies consist of the PhaNom subdistrict administrative organization and network of 15 people. By content analysis and summary. The research was found that: 1) there were 5 aspects of community context such as history, community settlement, physical condition, economic, social and cultural, political and administrative, resources and wisdom with the potential for sustainable self-sufficiency community management, including community leaders community economy, resources, participation, social and culture and coordination. Ban Bang San are sustainable self-sufficiency community management such as technology, economic, natural resources and environment, mental, social and cultural aspects. And 2) there were 5 strategies for sustainable self-reliance community management such as 1) promoted the community economy according to the sufficiency economy philosophy, 2) created network of self-sufficiency for the family in community and between communities, 3) sustainable management of natural resources and environment,



4) promoted life stability, career and income to improve people's quality of life, and 5) Continuously strengthen and develop human resource potential.

Keywords: Community Management, Sustainable Self-Sufficiency, Ban Bang San Community

บทนำ

เมื่อประเทศไทยประสบวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ส่งผลกระทบต่อประเทศชาติและประชาชนเป็นอย่างมาก การจัดการพัฒนาจึงเข้ามามีบทบาทความสำคัญในการพัฒนา ในทุกระดับจึงทำให้ความรู้เป็นทรัพยากรที่มีค่ายิ่ง ในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน เป็นฐานสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน และเนื่องจากบริบทของชุมชนของไทยเป็นชุมชนเกษตร จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาที่ทันต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันอย่างเป็นรูปธรรม และเหมาะสมต่อการนำมาปรับใช้กับคนในชุมชน (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน, 2554) เนื่องจากสถานการณ์การดำรงชีวิตของสังคมไทยยังไม่สามารถปรับเป็นอุตสาหกรรมเกษตรทั้งหมดของพื้นที่ในชุมชน ที่ยังคงมีการใช้ชีวิตตามวิถีของคนในชุมชนท้องถิ่น เช่น การเคารพนับถือผู้หลักผู้ใหญ่คนดั้งเดิมในชุมชน จึงทำให้สภาพเศรษฐกิจในชุมชนเติบโตอย่างช้า ๆ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป รวมถึงมีการส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็ง (รังสรรค์ สิงห์เลิศ และนิภาภรณ์ จงวุฒิวะชัย, 2561) โดยมีการวางแผนทางเพื่อแก้ไขปัญหาให้กับเกษตรกรโดยตรงจึงจะทำให้หลายชุมชนประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการชุมชน และยังสามารถพัฒนาตนเองบนรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อให้สอดคล้องกับการบริหารจัดการแนวใหม่ (อินธิรา ครองศิริ, 2560) นอกจากนี้ การสร้างระบบภูมิคุ้มกันด้วยการเรียนรู้ตนเองร่วมกันของสมาชิกชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างความเข้าใจปัจจัยความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายใน และภายนอก การตั้งวิสาหกิจชุมชนเป็นการเตรียมความพร้อมในการรับมือความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านคู่แข่ง ลูกค้า แหล่งเงินทุน และสภาพแวดล้อม และที่สำคัญมีการประเมินความเสี่ยงซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการรับมือการเปลี่ยนแปลงที่สามารถควบคุมได้ โดยน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการวางแผน โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้มีส่วนได้เสีย และสิ่งแวดล้อม โดยนำสิ่งที่เรียนรู้ไปประยุกต์และพัฒนาได้ (ณดา จันทรสม, 2555)

จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ในเชิงการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีใจของที่ทำกันได้ง่ายนัก ต้องสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นกับประชาชนทุกระดับ นอกจากอาศัยส่วนราชการแล้ว ผู้นำท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่นคือ ผู้ที่มีบทบาทในการส่งเสริม เผยแพร่ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติเศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวทฤษฎีใหม่ให้แก่ชาวบ้านในท้องถิ่นของตนได้รับผิตชอบ เพื่อที่จะให้ชาวบ้านสามารถปฏิบัติ

และดำเนินชีวิตได้อย่างพอมีพอกิน สามารถพึ่งตนเองได้ เป็นการสร้างศักยภาพของประเทศในการพึ่งตนเอง สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจไทยให้สามารถยืนหยัดได้ในประชาคมโลก ประชาธิปไตยพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้แนะการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุก ระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมี ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายใน และภายนอก ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการ นำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน (สุภาพร ภูไพบูลย์, 2558) และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นัก ทฤษฎี และนักธุรกิจ ในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทนมีความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้ สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางในด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม (วรรัตน์ เขียวไพร, 2560) จากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่นำมาแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นกับ สังคมไทย เพื่อมุ่งพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน เรียบง่ายประหยัดและเป็นธรรมชาติ (สุทธิดา ศิริบุญหลง, 2564) จากเหตุผลดังกล่าวทำให้ชุมชนรู้จักปรับตัวโดยยึดหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตมากขึ้น

ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงทั้งโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจส่งผลต่อชุมชนบ้านบางสาน ทำให้เกิดปัญหาต่อกระบวนการจัดการต่าง ๆ รวมถึงการปรับตัวด้านวิถีชีวิตของเกษตรกรใน ชุมชนบ้านบางสาน ทั้งนี้กลุ่มเกษตรกรต้องการที่จะพัฒนาคุณภาพและผลผลิตทางการเกษตร ของชุมชนบ้านบางสานเพื่อสร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง และแก้ไขปัญหาความยากจนในชุมชน ซึ่ง เป็นรายได้หลักของคนในชุมชน ฉะนั้น ความจำเป็นต้องศึกษาเรียนรู้เพื่อทราบถึงปัญหาสาเหตุ ที่แท้จริง เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและศึกษาด้นแบบต่าง ๆ ที่นำมาเป็นแนวทางใน การร่วมกันการแก้ไขปัญหาของชุมชนบ้านบางสานได้ จากสถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ชุมชน บ้านบางสานมีการตื่นตัวมากขึ้น จากชุมชนที่มีฐานอาชีพส่วนใหญ่เป็นการเกษตรต้องปรับตัว และเรียนรู้ในการบริหารจัดการในภาคเกษตรที่เป็นพื้นฐานในการสร้างเศรษฐกิจชุมชนเพื่อให้ เกิดความยั่งยืนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และบริบทของชุมชน เพื่อประกอบเป็นแนวทางของ ชุมชนจัดการตนเอง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่ศึกษาเรื่องการจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน ของชุมชนบ้านบางสาน ตำบลพนม อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อสร้างทางเลือกในการ พัฒนาภายในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน และเสริมสร้างศักยภาพให้กับชุมชนสู่การวางแผน



ทางการจัดการชุมชนพึ่งตนเองในระยะยาว และนำไปสู่ยุทธศาสตร์การจัดการชุมชนพึ่งตนเองของประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนและศักยภาพการจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางสาน ตำบลพนม อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อค้นหายุทธศาสตร์การจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางสาน ตำบลพนม อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม คัดเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง ผู้วิจัยได้กำหนดการวิจัยในแต่ละขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ด้านขอบเขตการวิจัย

1.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) คือ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยคัดเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง ซึ่งเป็นตัวแทนของบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงและมีบทบาทต่อการจัดการและพัฒนาชุมชนบ้านบางสาน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้นำ ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้นำกลุ่มต่าง ๆ 2) ประชาชน ประกอบด้วย ประชาชนในพื้นที่ชุมชนบ้านบางสานที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงและมีบทบาทต่อการจัดการหรือพัฒนาชุมชน และปราชญ์ชุมชนและ 3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลพนม และภาคีเครือข่าย โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในการจัดการและพัฒนาชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนชุมชนและมีประสบการณ์ทำงานร่วมกับชุมชนบ้านบางสาน ไม่นต่ำกว่า 5 ปี

1.2 เนื้อหา ได้แก่ หลักการแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการชุมชนพึ่งตนเอง การพัฒนาอย่างยั่งยืน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และยุทธศาสตร์การจัดการชุมชนพึ่งตนเอง

2. ด้านเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งให้ผู้เชี่ยวชาญด้านชุมชนพึ่งตนเอง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านภาษา และวิจัย จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา แล้วนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC ได้เท่ากับ 0.67 – 1.00 (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ได้ค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach, L. J., 1990) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89 ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนดถือว่าแบบสัมภาษณ์มีคุณภาพนำไปใช้ได้ (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์,

2546) และจัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ แบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) บริบททั่วไปของชุมชนบ้านบางสาน 3) ศักยภาพการจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางสาน และ 4) การจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางสาน

3. ด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ ผู้วิจัยเก็บแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยแบ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ระยะที่ 2 บริบททั่วไปของชุมชนบ้านบางสาน ศักยภาพการจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางสาน และการจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางสาน (สัมภาษณ์เชิงลึก) และระยะที่ 3 ยุทธศาสตร์การจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางสานใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) เป็นการเปรียบจากมุมมองหลาย ๆ ด้านเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

4. ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล คือ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ในรูปแบบพรรณนา และสรุปเป็นภาพรวม

ผลการวิจัย

การศึกษาบริบทชุมชนและศักยภาพการจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางสาน ตำบลพนม อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า

1. บริบทชุมชนบ้านบางสาน

1) ด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ตามประวัติความเป็นมานั้น คำว่า “พนม” เป็นภาษาเขมรซึ่งแปลว่า การปกครองขึ้นตรงต่อเมืองนครศรีธรรมราช โดยมี “หลวงปราบประทุษราษฎร์” เป็นนายอำเภอกคนแรก และในปี พ.ศ. 2514 ชื่อว่า “กิ่งอำเภอนม” แล้วได้ยกฐานะเป็นอำเภอ ชุมชนบ้านบางสาน เป็นชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ พื้นที่ในชุมชนส่วนใหญ่เป็นป่าเขา มีลำน้ำ ลำห้วยจำนวนมาก และมีต้นไม้ใหญ่ ชื่อว่า “ต้นสาน” จึงเรียกชุมชนนี้ว่า ชุมชนบ้านบางสาน

2) ด้านสภาพทางกายภาพ ลักษณะภูมิประเทศมีลักษณะเป็นภูเขาสลับหิน และมีพื้นที่ป่าที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ มีลำคลอง 2 สายคือ คลองศกและคลองพนม ซึ่งไหลลงสู่แม่น้ำพุมดวงและแม่น้ำตาปี ลักษณะภูมิอากาศ มี 2 ฤดูคือ ฤดูร้อนและฤดูฝน

3) ด้านสภาพทางเศรษฐกิจ มีการประกอบอาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมประมาณร้อยละ 80 รองลงมาคือ ธุรกิจการท่องเที่ยว รับจ้างค้าขาย และรับราชการ อาชีพที่ทำรายได้มากที่สุดคือ การทำสวนยาง ปาล์มน้ำมัน สวนผลไม้ และธุรกิจท่องเที่ยว

4) ด้านสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม มีสถานศึกษาคือ มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและโรงเรียนประถมศึกษา มีระบบบริการสาธารณสุข ได้แก่ โรงพยาบาลของรัฐ และ



โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ในส่วนของชนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ได้แก่ ชัก พระทอดผ้าป่า สงกรานต์ ลอยกระทง ประเพณีวันสารท (เดือนสิบ) และงานเทศกาลอาหาร และของดีเมืองพนม รวมถึงความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมของชุมชน

5) **ด้านสภาพทางการเมืองการปกครอง** อำเภอพนมแบ่งเขตพื้นที่การปกครองเป็น 6 ตำบล 56 หมู่บ้าน ได้แก่ 1) ตำบลพนม มี 13 หมู่บ้าน 2) ตำบลคลองชะอุ่น มี 13 หมู่บ้าน 3) ตำบลต้นยวน มี 12 หมู่บ้าน 4) ตำบลคลองศก มี 8 หมู่บ้าน 5) ตำบลพลูเถื่อน มี 5 หมู่บ้าน และ 6) ตำบลพังกาญจน์ มี 5 หมู่บ้าน

6) **ด้านทรัพยากรและภูมิปัญญา** มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ 1) ป่าไม้ 2) พืชพันธุ์ 3) สัตว์ป่า 4) แหล่งน้ำ และ 5) แหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ถ้ำน้ำทะลุ อุทยานแห่งชาติเขาสก (น้ำตกโตนกลอย) อุทยานแห่งชาติเขาสก (น้ำตกธารสวรรค์) และภูมิปัญญา ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น OTOP ได้แก่ 1) ประเภทอาหาร 2) ประเภทเครื่องดื่ม 3) ประเภทเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย 4) ประเภทของใช้และของที่ระลึก 5) ประเภทสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร และ 6) ปราชญ์ชุมชน เช่น หมอทำภูมิ (ตั้งศาลพระภูมิ) หมอรักษางูกัด และหมอรักษาสัตว์

สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลว่า “ด้านประวัติศาสตร์เดิมชุมชนบ้านบางสาน เป็นชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ พื้นที่ในชุมชนส่วนใหญ่เป็นป่าเขา มีลำน้ำ ลำห้วยจำนวนมาก สมัยก่อนมีต้นไม้ใหญ่ ชื่อว่า “ต้นสาน” ซึ่งต้นสานเป็นพันธุ์ไม้ที่สามารถบ่งชี้วัดถึงความอุดมสมบูรณ์ และจากวิถีชีวิตคนในชุมชน ปัจจุบันมีการพัฒนาที่อยู่อาศัย อาชีพ รายได้ และการศึกษา และมีการรวมตัวกันทำขนมประเพณีวันสามเดือนสิบ ประเพณีส่งตายาย การทำบุญเครื่องญาติ เป็นต้น” (ผู้นำชุมชน, 2564)

“ในสมัยก่อนตำบลพนมมีคลองที่เป็นเส้นเลือดใหญ่ที่ใช้เลี้ยงชีวิตคนในชุมชนมายาวนาน คือ ลำคลองศกและคลองพนม ซึ่งพื้นที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ มีการปลูกพืชผลไม้ เช่น มะพร้าว เงาะ ลำไย มังคุด ทุเรียน และการล่าสัตว์ป่าเป็นอาหาร และในชุมชนมีการรณรงค์ให้ใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอย่างคุ้มค่าประหยัด และการสร้างจิตสำนึกให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” (คณะกรรมการหมู่บ้าน, 2564)

“ประชากรด้วยทั่วไปของชุมชนบ้านบางสาน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ประมาณ ร้อยละ 90 คือทำสวนยางพารา รองลงมาคือ การทำสวนปาล์ม น้ำมัน และยังมีการเพาะปลูกพืชไร่ เช่น มะนาว สวนผลไม้ เช่น เงาะ ทุเรียน ลองกอง และมีการเพาะปลูกพืชผักสวนครัว ตามครัวเรือน รายได้เฉลี่ยต่อปี ประมาณ 80,000-100,000 บาท ต่อครัวเรือน” (องค์การบริหารส่วนตำบลพนม, 2564)

และ“ณ ปัจจุบัน ชุมชนบ้านบางสานและชุมชนใกล้เคียง มีผู้หลักผู้ใหญ่ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู รวมถึงผู้นำด้านศาสนา หากมีการลู่ขอ คู่บ่าวสาว จะต้องแจ้งผู้หลักผู้ใหญ่

ให้รับรู้ เพื่อเป็นลัทธิมงคล รวมถึงหากมีบุตรคนแรกจะต้องให้ผู้หลักผู้ใหญ่ ผูกข้อมือ เป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้บุตรหลาน” (ประชาชน, 2564)

2. ศักยภาพการจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางสาน พบว่าชุมชนใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อให้ชุมชนตระหนักในการร่วมกันบำรุงรักษา และเป็นเจ้าของชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

1) **ด้านผู้นำชุมชน** ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาชุมชนเพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งผู้นำชุมชนที่ดี ประกอบด้วย มีความรู้ ความสามารถในการเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือรอบรู้งานในหน้าที่ มีความสามารถใช้ศาสตร์และศิลป์ในการจูงใจให้คนอื่น ๆ ให้คล้อยตามทำตาม สร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนโดยให้ประชาชนร่วมมืออย่างสมัครใจด้วยความเต็มใจอย่างประสานสัมพันธ์กัน รวมถึงมีการขับเคลื่อนด้านการศึกษา ให้บุตรหลานได้ศึกษาในระดับสูง ๆ มีการปลูกจิตสำนึกให้รักชุมชนของตนเอง และชี้แนะแนวทางให้บุตรหลานเป็นคนดีต่อไป

2) **ด้านเศรษฐกิจชุมชน** การประกอบอาชีพของคนในชุมชนมีรายได้ที่ชัดเจน และเพียงพอต่อการดำรงชีวิต มีการสร้างอาชีพเสริมให้กับชาวบ้านโดยการรวมกลุ่มกันในการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้เสริม โดยเน้นเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการสะท้อนอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของทรัพยากรของท้องถิ่น

3) **ด้านทรัพยากรชุมชน** ระดับความสมบูรณ์ลดลงมากเนื่องจากการขยายตัวของประชากร ส่งผลให้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้สนองความต้องการในการดำรงชีวิตมากยิ่งขึ้นทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ ทำให้ระบบนิเวศต่าง ๆ เสื่อมดุล ทรัพยากรธรรมชาติบางอย่างเสื่อมโทรม

4) **ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน** มีการแต่งตั้งคณะกรรมการชุมชนและสมาชิกสภา และการสร้างเครือข่ายด้านการเกษตรและกลุ่มอาชีพ เพื่อไปสู่ตามประเด็นยุทธศาสตร์จังหวัดที่วางส่งเสริมและพัฒนารูปแบบและการตลาดสินค้าเกษตรปลอดภัยได้

5) **ด้านสังคมและวัฒนธรรมชุมชน** มีวิถีชีวิตเรียบง่าย มีความสัมพันธ์เป็นแบบเครือญาติ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ผู้นำชุมชนเน้นให้สมาชิกในชุมชนสร้างอาชีพ มีฐานทรัพยากรที่เป็นฐานรากและสร้างรายได้เป็นเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน ได้แก่ อยางพารา ปาล์ม และสวนผลไม้เป็นหลัก มีงานบุญประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่ในอดีต

6) **ด้านการติดต่อประสานงานของชุมชน** มีการติดต่อประสานงานในชุมชน ใช้วิธีการประกาศเสียงตามสายในการกระจายข้อมูลข่าวสาร และการประชุมประจำเดือน

สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลว่า “ชุมชนบ้านบางสานเป็นชุมชนที่มีการทำเกษตรจำนวนมาก จึงทำให้มีการกระจายรายได้ในชุมชนที่ดี จนสามารถพึ่งตนเองได้ โดยเฉพาะการปลูกปาล์มน้ำมันและอยางพารา แต่ชุมชนยังขาดการจัดการ เช่น วิสาหกิจชุมชน การส่งเสริม



อาชีพเนื่องจากเป็นชุมชนที่ยังขาดผู้ที่มีความรู้ และความชำนาญเฉพาะด้าน” (ภาคีเครือข่าย, 2564)

“ผู้นำชุมชนได้เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในปัญหาของชุมชน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนในระยะยาว” (ประชาชน, 2564)

“ชุมชนมีการติดต่อประสานงานในชุมชนและนอกชุมชน โดยชุมชนมีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้โดยผ่านผู้นำชุมชน ดูกระบวนการจากชุมชนต้นแบบ ให้หมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อนำมาพัฒนาให้เท่าเทียม และมีความเสมอภาคให้กับคนในชุมชน” (ผู้นำชุมชน, 2564)

และ“ผู้นำชุมชนได้มีการขับเคลื่อนด้านการศึกษา ให้บุตรหลานได้ศึกษาในระดับสูง ๆ มีการปลูกจิตสำนึกให้รักชุมชนของตนเอง รวมถึงการดูแลช่วยเหลือคนในชุมชนของตนเอง รวมถึงการดูแลช่วยเหลือคนในชุมชนในด้านต่าง ๆ ให้มีความเท่าเทียมกัน ตามระบบน้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า มีการพึ่งพาแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย และชี้แนะแนวทางให้บุตรหลานเป็นคนดีต่อไป” (คณะกรรมการหมู่บ้าน, 2564)

3. การจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางสาน พบว่า ชุมชนที่มีรากฐานของการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีความต้องการบริหารจัดการชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนมากขึ้น มีรายละเอียด ดังนี้

1) ด้านการพึ่งตนเองทางด้านเทคโนโลยี การนำเทคโนโลยีใช้ในชุมชน เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้เป็นจำนวนมาก เพื่ออำนวยความสะดวกสบาย รวดเร็ว และประหยัดเวลาของชาวบ้าน ตลอดจนการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสม

2) ด้านการพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจ จากเดิมชาวบ้านมุ่งเน้นในการสร้างรายได้เพิ่มแต่ไม่มีการมุ่งเน้นที่จะลดรายจ่ายเกิดความฟุ่มเฟือย และเกิดหนี้สินในครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น ทำให้ผู้นำชุมชนสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชาวบ้านเรื่องหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยึดทางสายกลาง “พออยู่ พอกิน” มีความพอเพียง พอใช้ และสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น

3) ด้านการพึ่งตนเองทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในอดีตที่ผ่านมาชุมชนบ้านบางสานเป็นพื้นที่มีคนยากจนจำนวนมาก ปัจจุบันมีการประกอบอาชีพเกษตรที่เป็นรายได้หลักของชุมชน โดยชุมชนใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีใช้ในการดำรงชีวิตอยู่บนพื้นฐานความคิดของการอยู่ร่วมกัน มองเห็นธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติที่เกื้อกูลซึ่งกัน และกันเอื้อต่อการอนุรักษ์ และรักษาสิ่งแวดล้อมให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

4) **ด้านการพึ่งตนเองทางด้านจิตใจ** คนในชุมชนส่วนใหญ่มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี มีจิตใจเอื้ออาทรเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง รวมถึงผู้นำชุมชนมีความพร้อมและเป็นศูนย์รวมของการเสริมสร้างพลังให้คนในชุมชน และมีความเชื่อ ความศรัทธาเป็นธรรมเนียมปฏิบัติตลอดมา เช่น ศาลเจ้า ศาลพ่อตา ครัวมนโหรห์ และครูหมอ

5) **ด้านการพึ่งตนเองทางด้านสังคมและวัฒนธรรม** ชุมชนให้ความสำคัญของประเพณีภายในท้องถิ่นเป็นหลัก การรักษาสืบทอดประเพณีของท้องถิ่นจะมีผลต่อการสร้างจิตสำนึกให้เกิดการรักท้องถิ่น โดยมีประเพณีเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงความของสังคมที่เป็นปึกแผ่นมีผลถึงความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวมการพึ่งตนเอง และการสร้างกลุ่มเพื่อช่วยตนเองด้วยความสมัครใจ โดยการสร้างความตระหนักและปลูกฝังจิตสำนึกให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ภายในชุมชน และเครือข่ายเยาวชน เพื่อได้รู้จักประวัติความเป็นมา เข้าใจถึงค่านิยม ศาสนา วัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของชุมชน และรู้จักหวงแหนคุณค่าของประเพณีและวัฒนธรรมเหล่านั้น

สอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลว่า “ชุมชนบ้านบางสาบมีพื้นที่จำนวนมากจึงควรอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนไว้ ควรมี การส่งเสริมอาชีพ การให้ความรู้เพิ่มเติมให้กับสมาชิกในชุมชน เรียนรู้ การนำนวัตกรรมทางด้านการเกษตรต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมและปลอดภัย และรณรงค์ชุมชนห่างไกลยาเสพติดเพื่อความสงบเรียบร้อยในชุมชน” (ภาคีเครือข่าย, 2564)

“ชุมชนมีการซื้อขายสินค้าทางการเกษตรต่าง ๆ ผ่านพ่อค้าคนกลางซึ่งเป็นพ่อค้าในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งถือว่าเป็นการกระจายรายได้ให้กับคนในชุมชน ชุมชนบ้านบางสาบ เป็นชุมชน เกษตรกรรม ส่งผลให้คนในชุมชนมีการลดต้นทุนต่าง ๆ ได้ และสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน” (ประชาชน, 2564)

“คนในชุมชนมีการร่วมมือกันและตั้งใจในการทำงานเพื่อส่วนรวมให้บรรลุเป้าหมายเป็นอย่างดี ตามหน้าที่ที่ตนเองถนัด มีการร่วมมือกันของคนในชุมชนในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญา โดยมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้และศูนย์วัฒนธรรมขึ้นในชุมชน เพื่อให้อนุรักษ์และรักษา สืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาให้คงอยู่สืบต่อไป” (ผู้นำชุมชน, 2564)

และ“ชุมชนบ้านบางสาบ เป็นชุมชนที่กำลังขับเคลื่อนสู่ภาคเกษตร และกำลังต้องการแนวทางในการบริหารจัดการชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน และในฐานะเป็นคนในชุมชนบ้านบางสาบจึงขอสนับสนุนกลุ่มผู้นำชุมชน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน และสามารถเป็นชุมชนต้นแบบได้ต่อไป” (คณะกรรมการหมู่บ้าน, 2564)



การค้นหายุทธศาสตร์การจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางสาน ตำบลพนม อำเภพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ชุมชนสามารถพึ่งตนเองโดยผลักดันและส่งเสริมศักยภาพชุมชนให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ และการทำให้ชุมชนเป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้น เป้าหมายที่สำคัญในการพัฒนาของชุมชน คือ การมีความสุขและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นสังคมที่มีคุณภาพทั้งทางกายภาพ จิตใจ และจิตวิญญาณ ซึ่งได้มีแนวทางในพัฒนาตามยุทธศาสตร์ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ยุทธศาสตร์การจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางสาน ตำบลพนม อำเภพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ยุทธศาสตร์	วัตถุประสงค์	กลยุทธ์	ตัวชี้วัด
1. การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนตามแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	1. เพื่อให้มีความรู้การบริหารจัดการด้าน การเกษตร หลักปรัชญาฯ 2. เพื่อให้คนในชุมชนมีทักษะในการดำรงชีวิตอย่างรู้เท่าทันศตวรรษที่ 21 3. เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนมีสุขภาวะที่ดีตลอดช่วงชีวิต 4. เพื่อให้คนในชุมชนลดสภาวะความยากจนอยู่อย่างพอเพียง	1. สร้างค่านิยมให้มีคุณธรรม จริยธรรม วินัย จิตสำนึก และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ 2. พัฒนาศักยภาพคนให้มีทักษะความรู้และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า 3. พัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม 4. ส่งเสริมการลดหนี้สินระดับครัวเรือน 5. ส่งเสริมและสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน	1. หนี้สินในระดับครัวเรือนลดลง 2. มีทักษะ ความรู้และความสามารถในการเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. การสร้างเครือข่ายในการพึ่งตนเองในระดับครอบครัว ภายในชุมชน และระหว่างชุมชน	1. เพื่อได้รับการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถานศึกษา 2. เพื่อพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรให้มีคุณภาพและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร 3. เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มสร้างความรู้และพัฒนาอาชีพ	1. ส่งเสริมการรวมกลุ่มสร้างความรู้และพัฒนาอาชีพ 2. พัฒนาศักยภาพคนให้มีทักษะความรู้และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า 3. สนับสนุนปัจจัยในด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถานศึกษา 4. เสริมสร้างประสิทธิภาพด้านการตลาดและการกระจายผลผลิตไปสู่ตลาดตาม	1. การจำนวนจัดตั้งกลุ่ม 2. การพัฒนาองค์ความรู้ 3. การสนับสนุนโครงการงบประมาณ และความรู้ทางวิชาการ

ยุทธศาสตร์	วัตถุประสงค์	กลยุทธ์	ตัวชี้วัด
	4. เพื่อเสริมสร้างสถาบันทางสังคมให้มีความเข้มแข็งเอื้อต่อการพัฒนาคนในชุมชน	หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	
3. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน	1. เพื่อรักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากร สร้างสมดุลระหว่างอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ 2. เพื่อจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3. เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนัก สร้างจิตสำนึก และรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า 4. เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และ การใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	1. ส่งเสริมค่านิยมแก่นักท่องเที่ยวให้มีคุณธรรม จริยธรรม วินัย จิตสำนึก และพฤติกรรมที่ดีต่อการท่องเที่ยว 2. พัฒนาศักยภาพคนให้มีความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณค่า 3. รณรงค์อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4. ส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมที่หลากหลายในการท่องเที่ยวเพื่อรักษาใส่ใจดูแลสิ่งแวดล้อมมากขึ้น 5. พัฒนาเส้นทางคมนาคมให้สะดวกสบายมากขึ้น	1. การเพิ่มปริมาณนักท่องเที่ยว 2. การรณรงค์อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3. มีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีตามหน้าที่พลเมืองในการหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. การส่งเสริมความมั่นคงในชีวิต อาชีพ และรายได้ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน	1. เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ด้านการเกษตรเพิ่มขึ้น 2. เพื่อให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 3. เพื่อส่งเสริมให้คนไทยมีสุขภาพที่ดีตลอดช่วงชีวิต 4. เพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และเป็นธรรมเสมอภาค	1. ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพสร้างรายได้ 2. พัฒนาศักยภาพให้มีความรู้และความสามารถในการอาชีพอย่างมีคุณค่า 3. ส่งเสริมและยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต 4. พัฒนาศักยภาพและมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น 5. ส่งเสริมการเกษตรแบบปลอดภัย 6. สร้างสวัสดิการยกระดับคุณภาพชีวิต	1. เกษตรกรมีความรู้ด้านการเกษตร เพิ่มขึ้น 2. ไม่มีการลักขโมยในชุมชน 3. คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 4. มีสุขภาพที่ดีขึ้น



ยุทธศาสตร์	วัตถุประสงค์	กลยุทธ์	ตัวชี้วัด
		7. พัฒนาระบบการดูแลและสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม	
5. การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง	1. เพื่อการจัดสวัสดิการของสถาบันเงินทุน 2. เพื่อพัฒนากำลังคนเพื่อรองรับการแข่งขันทางการค้า การลงทุน การบริการ และการท่องเที่ยว 3. เพื่อส่งเสริมการมีสุขภาพที่ดีตลอดชีวิต 4. เพื่อให้คนทุกช่วงวัยมีทักษะ ความรู้ และความสามารถเพิ่มขึ้น	1. พัฒนากำลังคนเพื่อรองรับการแข่งขันการค้า การลงทุน บริการ และท่องเที่ยว 2. พัฒนาศักยภาพให้มีทักษะความรู้และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า 3. ส่งเสริมและยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต 4. ส่งเสริมและรณรงค์ลดปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพ 5. สนับสนุนโครงการ/งบประมาณ/ความรู้ทางวิชาการ	1. คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 2. การพัฒนาองค์ความรู้ 3. การสนับสนุนโครงการงบประมาณ และความรู้ทางวิชาการ

อภิปรายผล

จากการศึกษาบริบทชุมชนและศักยภาพการจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางสาน ตำบลพนม อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า บริบทประกอบด้วย ด้านประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐานของชุมชน เป็นชุมชนที่มีการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ พื้นที่ในชุมชนส่วนใหญ่เป็นป่าเขา มีลำน้ำ มีการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ พร้อมกับการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้านสภาพทางกายภาพ สภาพทางกายภาพส่งผลให้วิถีชีวิตคนในชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งสู่การพัฒนาแบบพึ่งพาตนเอง เพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองให้ก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน โดยการใช้ทุนทางสังคมให้เกิดประโยชน์ ด้านสภาพทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจที่เข้ามาหมุนเวียนในชุมชนส่วนใหญ่มาจากอาชีพเกษตรกรรม ทั้งพืชสวน พืชไร่ และไม้ผล รองลงมาคือ ธุรกิจการท่องเที่ยว รับจ้าง ค่าขาย และรับราชการ ด้านสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม การรวมกลุ่มหรือการสร้างเครือข่ายจัดกิจกรรมทางด้านสังคมวัฒนธรรม เช่น กิจกรรมวันแสดงความกตัญญูผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ กิจกรรมทางศาสนา และวันสำคัญอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นทางด้านจิตใจและรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันได้ ด้านสภาพทาง

การเมืองการปกครอง มีการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย โดยปัจจุบันการแต่งตั้งเลือกผู้นำชุมชน มีผู้ใหญ่บ้าน และด้านทรัพยากรและภูมิปัญญา อุดมไปด้วยทรัพยากรป่าไม้ทำให้มีทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงอุดมสมบูรณ์ก่อเกิดให้มีแหล่งท่องเที่ยวคือ อุทยานแห่งชาติคลองพนม และอุทยานแห่งชาติเขาสก และได้รับสมญานามว่า กุ้ยหลินเมืองไทยจากทัศนียภาพบนเขื่อนรัชชประภา ซึ่งสอดคล้องกับสภาพ ภูมิพลูย์ กล่าวถึงวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านมีการสืบทอดประเพณี วัฒนธรรมมาจากรุ่นบรรพบุรุษ เน้นการดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง บ้านเรือนมีความสะอาดเรียบร้อยทุกคนมีความรัก ความสามัคคี เสียสละซึ่งกันและกัน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน การประกอบอาชีพเน้นการเกษตรกรรม ทำนา ปลูกผักสวนครัว เน้นการพึ่งพาตนเอง ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และยังมีกลุ่มแม่บ้านได้รวมตัวกันในการประกอบอาชีพงานจักสานหวาย-ไม้ไผ่ มีผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ มากมาย (สุภาพร ภูมิพลูย์, 2558) สามารถสร้างอาชีพ มีรายได้มาหาเลี้ยงครอบครัว ในส่วนของการจัดการชุมชนผู้ใหญ่บ้านเน้นให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ทุกคนมีการพัฒนาทักษะความรู้ ประสบการณ์ เน้นการทำงานเป็นทีมแบ่งหน้าที่กันทำตามความถนัด อีกทั้งผู้ใหญ่บ้านยังได้มีการบริหารจัดการชุมชนที่ยึดตามแบบวงจรคุณภาพที่เริ่มจากการวางแผนงานลงมือปฏิบัติตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ โดยให้มีการตรวจสอบและประเมินตามช่วงระยะเวลาอยู่ตลอด และเน้นการปรับปรุงและพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ ให้สามารถต่อยอดสร้างรายได้ให้กับชุมชน และในส่วนของปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชุมชนประสบความสำเร็จนั้นมาจากปัจจัยที่เกิดขึ้นภายใน ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านกระบวนการบริหารจัดการ ด้านทรัพยากร และด้านเทคโนโลยีนวัตกรรม และปัจจัยภายนอกคือ ปัจจัยต่าง ๆ ที่เข้ามามีผลกระทบกับชุมชน ทั้งนี้ชุมชนสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีกับชาวบ้านโดยการนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความยั่งยืนกับชุมชนตลอดไป

จากการค้นหายุทธศาสตร์การจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางสาน ตำบลพนม อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า มียุทธศาสตร์ 5 ยุทธศาสตร์ 25 กลยุทธ์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนตามแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย กลยุทธ์ 1 สร้างค่านิยมให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย จิตสาธารณะ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ กลยุทธ์ 2 พัฒนาศักยภาพคนให้มีทักษะความรู้และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า กลยุทธ์ 3 พัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม กลยุทธ์ 4 ส่งเสริมการตลาดสินค้าในระดับครัวเรือน และกลยุทธ์ 5 ส่งเสริมและสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนตามแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างเครือข่ายในการพึ่งตนเองในระดับครอบครัว ภายในชุมชน และระหว่างชุมชน ประกอบด้วย กลยุทธ์ 1 ส่งเสริมการรวมกลุ่มสร้างความรู้และพัฒนาอาชีพ กลยุทธ์ 2 พัฒนาศักยภาพคนให้มีทักษะความรู้และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า



กลยุทธ์ 3 สนับสนุนปัจจัยในด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถานศึกษา และกลยุทธ์ 4 เสริมสร้างประสิทธิภาพด้านการตลาดและการกระจายผลผลิตไปสู่ตลาด ยุทธศาสตร์ที่ 3 การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย กลยุทธ์ 1 ส่งเสริมค่านิยมแก่นักท่องเที่ยวให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย จิตสาธารณะ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กลยุทธ์ 2 พัฒนาศักยภาพคนให้มีทักษะความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณค่า กลยุทธ์ 3 รณรงค์อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กลยุทธ์ 4 ส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมที่หลากหลายในการท่องเที่ยวเพื่อรักษาใส่ใจดูแลสิ่งแวดล้อม และกลยุทธ์ 5 พัฒนาเส้นทางคมนาคมให้มีความสะดวกสบาย ยุทธศาสตร์ที่ 4 การส่งเสริมความมั่นคงในชีวิต อาชีพ และรายได้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ประกอบด้วย กลยุทธ์ 1 ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพเพื่อสร้างรายได้แก่คนในชุมชน กลยุทธ์ 2 พัฒนาศักยภาพคนให้มีทักษะความรู้และความสามารถในการอาชีพอย่างมีคุณค่า กลยุทธ์ 3 ส่งเสริมและยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต กลยุทธ์ 4 พัฒนาศักยภาพและมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น กลยุทธ์ 5 ส่งเสริมการเกษตรแบบปลอดภัยปลอดสารพิษ กลยุทธ์ 6 สร้างสวัสดิการในชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต และกลยุทธ์ 7 พัฒนาระบบการดูแลและสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และยุทธศาสตร์ที่ 5 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย กลยุทธ์ 1 พัฒนากำลังคนเพื่อรองรับการแข่งขันทางการค้า การลงทุน การบริการ และการท่องเที่ยว กลยุทธ์ 2 พัฒนาศักยภาพคนให้มีทักษะความรู้และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า กลยุทธ์ 3 ส่งเสริมและยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต กลยุทธ์ 4 ส่งเสริมและรณรงค์การลดปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพ และกลยุทธ์ 5 สนับสนุนโครงการ งบประมาณ และความรู้ทางวิชาการ สอดคล้องกับความคิดริเริ่มทรัพยากร กล่าวถึงกลยุทธ์ในการบริหารจัดการพึ่งตนเองเป็นกระบวนการจัดการและการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด หรือเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นไว้ล่วงหน้าให้ประสบความสำเร็จ กล่าวคือกระบวนการที่มีการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการและการควบคุม ซึ่งจะทำงานดำเนินไปได้อย่างเรียบร้อย และกระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดเสมอ โดยมีกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารและสมาชิกในองค์กรตั้งแต่สองคนขึ้นไป เพื่อจุดประสงค์อย่างเดียวกัน หรือเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารใช้อำนาจ ตลอดจนใช้ทรัพยากร เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ การดำเนินงานของสถาบันหรือองค์กรให้ดำเนินไปสู่จุดหมายตามที่ต้องการ การพึ่งพาตนเองของชุมชนถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชน คือ การพึ่งพาตนเองของประชาชนตามศักยภาพหรือพลังความสามารถที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งศักยภาพของคนทรัพยากร และสิ่งต่าง ๆ ให้ประชาชนมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ ยังมีการพึ่งพาตนเอง

ของชุมชน แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ 1) การพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี 2) การพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ 3) การพึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ 4) การพึ่งตนเองได้ทางจิตใจ และ 5) การพึ่งตนเองได้ทางสังคม (ครรคิตร์ สิริพุนทรัพย์, 2561)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

บริบทชุมชนและศักยภาพการจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางसान ตำบลพนม อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี บริบทชุมชน มี 5 ด้าน ได้แก่ ด้านประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ด้านสภาพทางกายภาพ ด้านสภาพทางเศรษฐกิจ ด้านสภาพสังคมและวัฒนธรรม ด้านสภาพการเมืองการปกครอง และด้านทรัพยากรและภูมิปัญญา โดยมีศักยภาพการจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน ได้แก่ ด้านผู้นำชุมชน ด้านเศรษฐกิจชุมชน ด้านทรัพยากรชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมชุมชน ด้านสังคมและวัฒนธรรมชุมชน และด้านการติดต่อประสานงาน ชุมชนบ้านบางसानมีการจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน ได้แก่ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านจิตใจ และด้านสังคมและวัฒนธรรม ในการค้นหายุทธศาสตร์การจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางसान ตำบลพนม อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี มียุทธศาสตร์ 5 ยุทธศาสตร์ 25 กลยุทธ์ ได้แก่ 1) การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนตามแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) การสร้างเครือข่ายในการพึ่งตนเองในระดับครอบครัว ภายในชุมชน และระหว่างชุมชน 3) การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน 4) การส่งเสริมความมั่นคงในชีวิต อาชีพ และรายได้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชน และ 5) การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้คือ หน่วยงานภาครัฐควรมีการร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐทั้งในระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และองค์กรเอกชน เพื่อสร้างภาคีเครือข่ายในการทำงาน ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายคือ หน่วยงานภาครัฐควรมีนโยบายการพัฒนาชุมชนในทุกด้านเพื่อส่งเสริมการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และให้ชุมชนพึ่งตนเองแบบยั่งยืน และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปคือ ควรศึกษาการจัดการชุมชนพึ่งตนเองแบบยั่งยืนในมิติอื่น ๆ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อวางแผนและสนับสนุนการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการหมู่บ้าน. (19 พฤศจิกายน 2564). การจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางसान ตำบลพนม อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (โกมินทร์ สุขอุ้น, ผู้สัมภาษณ์)



- ครรคิตร สิริพูนทรัพย์. (2561). กลยุทธ์ในการบริหารจัดการชุมชนพึ่งตนเองในอนาคต. *Journal of Modern Learning Development*, 3(2), 29-39.
- ณดา จันทร์สม. (2555). ธุรกิจกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย. (เล่ม 2). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาการพิมพ์.
- ประชาชน. (25 พฤศจิกายน 2564). การจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางสาน ตำบลพนม อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (โกมินทร์ สุขอุ่น, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้นำชุมชน. (14 พฤศจิกายน 2564). การจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางสาน ตำบลพนม อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (โกมินทร์ สุขอุ่น, ผู้สัมภาษณ์)
- ภาคีเครือข่าย. (16 พฤศจิกายน 2564). การจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางสาน ตำบลพนม อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (โกมินทร์ สุขอุ่น, ผู้สัมภาษณ์)
- รังสรรค์ สิงห์เลิศ และนิภาภรณ์ จงวุฒิเวศย์. (2561). รูปแบบการพัฒนาชุมชนเพื่อพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านดอนแดง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารวิชาการการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรม คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 5(1), 133-144.
- วรรัตน์ เขียวโพธิ์. (2560). รูปแบบการบริหารความเสี่ยงตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการเติบโตอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน. (2554). กระบวนการส่งเสริมระบบการบริหารจัดการชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2546). ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเฟื่องฟ้า พรินต์.
- สุทธิดา ศิริบุญหลง. (2564). การพัฒนาแบบยั่งยืน: กระบวนการกระทำทางเศรษฐกิจสังคม (metabolism) และการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติเชิงสร้างสรรค์. เรียกใช้เมื่อ 14 กรกฎาคม 2564 จาก <http://www.oocities.org/tokyo/dojo/6860/suthida.htm>.
- สุภาพร ภูไพบูลย์. (2558). การจัดการชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านโพธิ์ศรีอำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี. ใน *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- องค์การบริหารส่วนตำบลพนม. (24 พฤศจิกายน 2564). การจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางสาน ตำบลพนม อำเภอนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี. (โกมินทร์ สุขอุ่น, ผู้สัมภาษณ์)

อินธิรา ครองศิริ. (2560). การศึกษาตัวแบบการจัดการชุมชนพึ่งตนเองแบบยั่งยืน: กรณีศึกษา
ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ซอง ตำบลคลองพลู อำเภอลือชัยภูมิ จังหวัดจันทบุรี. วารสาร
การจัดการภาครัฐและภาคเอกชน, 1(1), 74-101.

Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (5th ed.). New York:
Harper Collins. Publishers.